

Вернісаж. Памяць сэрца: сумесны праект «Звязды» і Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі

КАБ ПОМНІЎ СВЕТА ВІРАТАВАНЫ...

Наватар, «шасцідзясятнік», ваяўнічы аптыміст — гэта ўсё пра яго. У беларускім выяўленчым мастацтве імя Мая Данцыга загучала яшчэ ў пачатку 1960-х гадоў, і адразу стала зразумела, што ў арт-простору прыйшоў сапраўдны майстар — малады, дзёрзкі, незалежны, з багатым творчым патэнцыялам.

Май Данцыг стварыў сваю мастацкую мову. Яго творы адрозніваюцца вялікімі памерамі, размахыстым пільмом, смелым спалучэннем колераў. На пытанне пра параметры карцін ён адказваў каротка: «Крылы ёсць. Мастак павінен мець арліныя крылы!»

За сваё жыццё Май Вольфавіч Данцыг напісаў больш чым пяцьсот палотнаў, пераважна частка з якіх увайшла ў залаты фонд беларускага мастацтва. Сёння яго творы захоўваюцца ва ўсіх вядучых музеях Беларусі, а «Аўтапартрэт» 1976 года займае годнае месца ў калекцыі жывапісу ХХ стагоддзя Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэі ў Маскве.

Даведка

Май Вольфавіч Данцыг (1930—2017). Нарадзіўся ў Мінску. Скончыў Мінскае мастацкае вучылішча, Маскоўскі дзяржаўны інстытут імя В. І. Сурыкава (дыплом з адзнакай). Працаваў выкладчыкам Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута (з 2001-га — Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў), загадчыкам кафедр жывапісу Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.

Член саюза мастакоў БССР, народны мастак Беларусі.

Узнагароджаны ордэнам Францыска Скарыны (2005) і ордэнам Пашаны (2010).

Яшчэ ў самым пачатку творчага шляху Май Данцыг вызначыў для сябе ўсяго некалькі галоўных тэм, якія ён распрацоўваў і інтэрпрэтаваў на працягу ўсяго жыцця: вайна, горад, новабудулі, працоўныя будні, партреты дзеячаў культуры. Прынцыпова важным для яго з'яўляўся не столькі пошук новых сюжэтаў, колькі смелы і свежы погляд на ўжо вядомыя тэмы.

Безумоўна, магістральнай тэмай у творчасці Мая Данцыга стала вайна. Самым галоўным днём года мастак лічыў 9 мая. «Гэта не вялікая, а найвялікшая Перамога!» — любіў паўтараць майстар. Вайна прымусіла адзінаццацігадовага хлопчыка пасталець раней часу. І дзіцячая памяць назаўсёды захавала ў сэрцы мастака яе жахі і драмы: першыя дні вайны, эвакуацыя з роднага Мінска ў далёкі Ульянаўск, чатыры галодныя гады ўдалечыні ад дома... Данцыгу спатрэбіўся час, каб успаміны ваенных гадоў змаглі выкрышталізавацца ў яркія, лаканічныя вобразы, здольныя паведаміць усяму свету пра трагедыю і мужнасць савецкага народа. У творах, прысвечаных вайне, Май Вольфавіч як ніколі быў апанаваны жаданнем адысці ад літаратурнай тэмы і выра-

шыць яе апасродкавана, «насуперак». У яго карцінах няма ні адной батальнай сцэны, «ніводнага стрэлу», як адзначаў сам аўтар. Аднак па сіле эмацыянальнага ўздзеяння, па глыбіні сэнсавай нагрукі і арыгінальнасці кампазіцыйнага рашэння «ваенных» твораў Мая Данцыга няма роўных у беларускім мастацтве.

У пастаяннай экспазіцыі Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь прадстаўлены нацюрморт «Аб Вялікай Айчыннай...» (1968). Існуе версія, што Май Данцыг прысвяціў яго народнаму пісьменніку БССР Васілю Быкаву.

У 1960-я гады ў савецкім мастацтве падышоў да ўвасаблення падзей ваенных гадоў значна адрозніваўся ад папярэдняга дзесяцігоддзя: вайна ўжо тлумачылася мастакамі як усенародная трагедыя. У адрозненне ад дакументалізаванага жывапісу пасляваеннага перыяду, цяпер гэта былі філасофскія разважанні і абагульненні. Іх яркі прыклад — твор «Аб Вялікай Айчыннай...». Ён вырашаны Маём Данцыгам па-свойму, арыгінальна і нетрадыцыйна, пачынаючы ад выбару жанру і заканчваючы самой ідэяй. У гэтай карціне

Партызанская балада. 1969. Палатно, алей. Фонд Art russe.

спарада. Размахыста напісаная штора адкрывае аскетычны ранішні пейзаж за акном: цагляныя дамы, занесеныя снегам дахі. Тут, як і ў многіх іншых карцінах Мая Данцыга, прысутнічае яго фірменны колер — чырвоны, які для мастака заўсёды з'яўляўся ўвасабленнем жыцця, квітэсэнцыяй яго энергіі. «Ён здольны «запаліць» любую карціну», — тлумачыў Май Вольфавіч.

Сюжэт нацюрморта нібы абарваны на паўслове. І чысты аркуш паперы ў карэтцы прапануе глядачу працягнуць разважанні нябачнага пісьменніка, паглыбіцца ў сэнс падтэксту твора. Усе прадметы, грунтоўна выпісаныя мастаком, набываюць асаблівае, самакаштоўнае значэнне, раскрываюць унутраны свет іх гаспадара. Жывапісец бачыць тут духоўныя сімвалы, надзяляе рэчавыя атрыбуты часавымі і сацыяльнымі характарыстыкамі. У карціне «Аб Вялікай Айчыннай...»

лерэі Чарльза Саатчы, куды мараць патрапіць усе мастакі свету. Гэты твор Данцыга і яго «Партызанскую баладу», якая таксама экспанавалася ў Лондане, у 2013 годзе набыў расійскі Фонд Art Russe. Побач з беларускім майстрам у галерэі Саатчы былі прадстаўлены карціны Гелія Коржава, Веры Мухінай, Аляксандра Лакціёнава, Аляксея і Сяргея Ткачовых, Яўсея Майсеенкі і многіх іншых мастакоў з сусветным імем. У 2015 годзе Фонд Art Russe таксама правёў унікальную выстаўку з удзелам работ Мая Данцыга ў Абудабі ў прэстыжным Emirates Palace (раней тут выстаўляліся такія майстры, як, напрыклад, Пабла Пікаса).

На стварэнне карціны «І памятае свет выратаваны...» Маю Вольфавічу спатрэбілася практычна 10 гадоў. Працаваць над ёй ён пачаў яшчэ ў 1985 годзе. Майстар успамінаў: «Пісаў я яе з перапынкамі, пакідаў, вяртаўся. А аднойчы ў мя-

звалення» Сіксцінскай Мадонны. Нагадаем, што падчас Другой сусветнай вайны Дрэздэн быў бамбардзіраваны амерыканскай авіяцыяй. Будынак галерэі быў разбураны, аднак карціны загадзя схавалі ў спецыяльна абсталяваным сховішчы. Сярод іх — Сіксцінская Гелія Коржава, Веры Мухінай, Аляксандра Рафаэлем Санці каля 1513—1514 гадоў па замове папы Юлія II для алтара царквы святога Сікста ў горадзе П'ячэнца. Калі тунэль-сховішча быў знойдзены салдатамі Чырвонай арміі, многія карціны знаходзіліся ў жахлівым стане. Каштоўная знаходка была дастаўлена ў Маскву, дзе выратаваннем шэдэўраў Дрэздэнскай галерэі заняліся найлепшыя спецыялісты СССР, рэстаўрацыйнымі работамі кіраваў вядомы савецкі мастак-жывапісец Павел Корын. У 1955 годзе калекцыя была цалкам вернута ў Дрэздэн.

«Сам факт вызвалення карцін савецкімі воінамі здаўся мне вельмі сімвалічным, — успамінаў Май Данцыг. — У вызваленні Мадонны заключаецца сэнс таго, дзеля чаго ваявалі савецкія воіны. Яны вызвалілі Еўропу і далі нам жыццё, бо Мадонна з дзіцем сімвалізуе жыццё. І ў той жа час, паколькі гэты твор мастацтва ў асабе вызваленай Мадонны, савецкія воіны вызвалілі Культуру і Цывілізацыю. У цэнтры маёй карціны размешчана Мадонна з дзіцем. Ззаду — армія, злева — паштальён, які абвешчае Пальміру — вестку пра Перамогу. І ўсё гэта надзрынутымі гарадамі, над руінамі. Ёсць яшчэ на карціне мінашукальнік, які ачышчае горад ад прыдоты. Справа сядзяць палонныя нямецкія салдаты на фоне сваіх «спраў» — слупоў канц-

лагераў. Ніжэй справа бацька трымае на руках загінулага маладога салдата — і тут жа Мадонна, што спускаецца на сустрэчу людзям, ледзь дакраючыся босымі нагамі паверхні воблака...»

Другая работа Мая Данцыга, набытая Фондам Art Russe, — гэта «Партызанская балада». Яна нагадвае нам П'ету Мікеланджэла: на выпаленым полі бою сядзіць жанчына з вінтоўкай, якая корміць знясіленага партызана грудзмі. Мастак называў гэты твор самым апальным. (Дарэчы,

амаль кожная яго значная работа выклікала супярэчлівыя пачуцці, ад поўнага захаплення да рэзкага непрымання). І сапраўды, напісаная ў 1969 годзе карціна была ўспрынята ў штыкі, яе адхілялі ад удзелу ў выстаўках. І толькі амаль праз 20 гадоў, у 1988-м, Май Данцыг упершыню змог экспанаванне «Партызанскую баладу» на персанальнай выстаўцы ў Цэнтральным доме мастака на Крымскім вале (Масква, Расія).

Майстар распавядаў: «Тыя, хто яе крытыкаваў, нават не зразумелі, адкуль была запазычана тэма. А там хніўся я рымскім сюжэтам «Бацькалюбства рымлянкі» ў выкананні Паўля Рубенса, калі хадзіў па адпаведным зале Эрмітажа. Старца за нейкія грахі пасадзілі ў вязніцу, і ён быў асуджаны на галодную смерць, але да яго прабралася дачка, выкарміла грудзмі і тым самым выратавала. І вось, убачыўшы гэтую работу, я сказаў: «Дык гэта ж наша тэма: маці-зямля беларуская выкарміла партызанаў!» Час усё расставіў на свае месцы. Сёння гэта карціна займае годнае месца сярод шэдэўраў савецкага мастацтва.

Ад карцін Мая Данцыга зыходзіць адчуванне нейкай універсальнай чалавечнасці: яны выказваюць думкі і пачуцці цэлага пакалення, што перажыло вайну, яны экспрэсіўныя, эмацыянальныя і жыццесцвярдзальныя, у іх прысутнічае абвостранае пачуццё грамадзянскасці іх стваральніка.

Наталля СЯЛІЦКАЯ, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела сучаснага беларускага мастацтва Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь.

«І памятае свет выратаваны...». 1985—1995. Палатно, алей. Фонд Art russe.

майстар паглыбіў сюжэтную лінію, стварыў мастацкі вобраз асяроддзя чалавека, які расказвае пра вайну.

Каля акна стаіць стол, на ім — пішучая машынка, поўная попелыніца з яшчэ дымлівай цыгарэтай, партфель, гадзіннік, запалкі... У прасторы пакоя бачны сляды бяссоннай ночы, адчуваецца душэўны неспакой, хваляванне гаспадара адлюстраваных прадметаў. На сталыніцы, каля самага падаконніка, з засохлай галінкай рабіны стаіць ваза, зладжаная са скарыстанай гільзы ад артылерыйскага

неверагодна арганічна спалучаюцца метафарычнасць і пластычная выразнасць рэалістычнага вобраза.

Май Данцыг — адзін з многіх беларускіх мастакоў, хто здолеў яшчэ пры жыцці атрымаць не толькі нацыянальнае, але і сусветнае прызнанне. У 2015 годзе яго маштабнай (амаль чатыры метры на сем) алегарычнай карцінай «І памятае свет выратаваны...» (1985—1995) адкрывалася выстаўка «Спадчына Другой сусветнай вайны ў рускім мастацтве» ў лонданскай га-

не ў гасцях, у майстэрні на Някрасава, аказаўся Пётр Міронавіч Машэраў, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі, з якім мы былі павярхоўна знаёмыя, ён убачыў гэту карціну, тады яшчэ толькі прарысаваную вугалем на палатне, і цвёрда сказаў: «Абавязкова напішы гэтую работу». Данцыг напісаў яе, але свайго сапраўднага прызнання карціна чакала некалькі дзесяцігоддзяў — і дачакалася...

На палатне «І памятае свет выратаваны...» майстар захаваў момант «вы-

ЦІКАВА ВЕДАЦЬ

- На пішучай машынкы можна заўважыць надпіс «Данцыг», а на пачку цыгарэт — «Беларусь». Ні машынак, ні маркі цыгарэт з такімі назвамі не існавала.
- Гільзу разарванага артылерыйскага снарада, намалёваную на карціне, мастак знайшоў падчас сваіх падарожжаў па пасляваенным Мінску. Яна неаднаразова станавілася «гераніяй» твораў Данцыга.
- У Магнітагорскай карціннай галерэі (Расія) знаходзіцца аўтарскі паўтор карціны «Аб Вялікай Айчыннай...», напісаны Маём Данцыгам у 1980 годзе.